

UDK 94: 929 Balšić, D. (497.16:560) "13"

930. 25 (497.16)

Pregledni rad

ODNOSI ĐURAĐA II STRACIMIROVIĆA BALŠIĆA SA OSMANSKIM TURCIMA 80-IH GODINA XIV VIJEKA

Vasilj Jovović

Filozofski fakultet, Nikšić, Crna Gora

Apstrakt: Zetski gospodar Đurađ II Stracimirović Balšić (1385-1403) morao se suočiti tokom svoje vladavine sa smanjenjem porodične teritorije, pokušajima drugih porodica da se osamostale, neprijateljstvom bosanskog kralja Tvrtka I Kotromanića i snažnim pritiskom Turaka Osmanlija. U takvoj konstelaciji odnosa da bi sačuvao preostale porodične posjede i vlast nad njima Đurađ II Stracimirović postaje turski haračar. Na osnovu podataka iz dosada objavljene različite arhivske građe i relevantne literature rekonstruisan je odnos između Đurađa II Stracimirovića Balšića i Osmanskih Turaka 80-ih godina XIV vijeka.

Ključne riječi: Đurađ II Stracimirović Balšić, Turci, Tvrtko I, Bileća.

Abstract: Ruler of Zeta Đurađ Stracimirović Balšić (1385-1403) had to face during his reign with a reduction in family territory, trying other families to become independent, hostility Bosnian king Tvrtko I Kotromanić and strong pressure from the Ottoman Turks. In such a constellation of relationships to preserve the remaining family possessions and power over them Đurađ Stracimirović became Turkish collector of tribute. Relationship between Đurađ Stracimirović Balšić and Ottoman Turks from eighties of fourteenth century is reconstructed based on the data published from various archives and relevant literature.

Keywords: Đurađ II Stracimirović Balšić, Turks, Tvrtko I, Bileća, Dubrovnik.

Đurađ II Stracimirović Balšić, otkako je 1385. godine postao zetski gospodar, gubio je posjede predaka. Osamostalili su se Sakati-Zakarije, Dukadini, Jonime i Crnojevići. Na kraju su ga Mlečani nazivali „gospodarem Ulcinja“.¹ Poslije gubitka južnih posjeda sa Dračom, Đurađu II Stracimiroviću je ostao relativno uzan posjed koji je obuhvatao Zetu, Skadar, Drivast i Lješ.² Za obnovu moći kuće Balšića, Đurađ II morao je obezbijediti znatna novčana sredstva, da obnovi privredu u Zeti, ponovo uspostavi veze sa Dubrovnikom i dubrovačkim trgovcima da nove privilegije.³ Sva sredstva koja su priticala nijesu mogla pokriti troškove odbrane od bosanskog kralja Tvrtka I, koji je osvojio Kotor i duboko zašao u zaleđinu Zete.⁴ Ne birajući saveznike za odbranu, Đurađ II je zatražio pomoć Turaka.⁵ Turski odredi su se sve više zalijetali prema Skadru i Drivastu pustošeći okolinu ovih mjesta. Poziv Đurađa II, da mu pomognu u borbi protiv Tvrtka I Turci su odmah prihvatili i 1386. godine napali na Bosnu.⁶

Nasljednik Balše II, Đurađ II Stracimirović (1385-1403) postao je turski vazal i morao je pristati da plaća harač sultanu. Doduše, nama dostupni izvori, nastali u vrijeme njegovog života, ne daju o tome neposredne podatke, ali se zato nekoliko godina poslije smrti on pominje kao sultanov tributar. Kada je početkom 1410. godine mletački Senat naredio knezu i kapetanu Skadra da ubira prosječno po 1 dukat od svakog ognjišta da bi se ispalatio harač sultanu za te posjede, on je podvlačio da ova mjera ne predstavlja ništa novo, već nastavlja staru praksu, pošto su u tim zemljama, sada mletačkim, a ranije pod vlašću Balšića, i Đurađ II Stracimirović i Balša III ubirali isti namet da bi isplatili harač sultanu (*Georgius Strazimir et Balsa eius filius*

¹ *Istorija Crne Gore* II/2. Titograd: Redakcija za istoriju Crne Gore, 1970, 50-51.

² *Istorija Crne Gore* II/2, 50.

³ Ljubomir Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma* I-1. Beograd-Sremski Karlovci: Srpska kraljevska akademija, 1929, 110-111, br.114 (27. januar 1386. pod Skadrom).

⁴ Ilija Sindik, *Komunalno uređenje Kotora od dr. pol. XII do poč. XV stolecia* II. Beograd: Srpska akademija nauka, 1950, 35.

⁵ Gliša Elezović, *Ogledalo sveta ili Istorija Mehmeda Nešrije*. Beograd: Srpska akademija nauka, 1957, 34.

⁶ Turska provala izazvala je veliki priliv bjegunaca iz Bosne u Dubrovnik. Vlada je odlučila da ih uputi u Ston, a u Dubrovniku su preduzimane mjere za odbranu. Državni arhiv Dubrovnik, *Reformationes*, Dubrovnik, Vlada Republike Hrvatske, XXVII, 7 (23. X. 1386.); Mihailo Dinić, *Odluke veća Dubrovačke Republike* II. Beograd, *Zbornik za istoriju, jezik i kulturu srpskog naroda*, Srpska akademija nauka i umetnosti, 1964, br. XXI, 298-299.

*ista de causa posuerunt coltam suis subditis de uno ducato pro igne, ut posset slovere tributum Turchis proterris predictis).*⁷

Vjerovatno je Đurađ II postao turski haračar prije 1392. godine, kad je morao da preda Turcima Skadar, Drivast i Sveti Srđ.⁸ Sama činjenica da su Turci tražili ta mjesta donekle pokazuje da su imali neka prava nad njima. U stvari, kako po svemu izgleda, Đurađ II je već osamdesetih godina XIV vijeka bio turski tributar.⁹ Njemu se u historiografiji obično pripisuje da je naveo Turke na Bosnu, što je vjerovatno i tačno, ali on kao gospodar male oblasti nije ni imao snage da ih zaustavi.¹⁰

Nije poznato da li je Đurađ II Stracimirović sredio svoje odnose sa Turcima neposredno poslije pogibije Balše II ili im se približio kada su sa manjim odredima počeli da iz godine u godinu stižu do Drača, Drima i vjerovatno u neposrednu okolinu Skadra, radi pljačke i unošenja opšteg nespokojstva u područje budućih osvajanja. U svakom slučaju vjerovatna je pretpostavka da je turska provala u Bosnu, preduzeta već 1386. godine,¹¹ uslijedila na podsticaj zetskog gospodara.¹² Turci su se rado odazivali takvim pozivima, jer su, podržavajući sukobe među balkanskim gospodarima, stvarali povoljne uslove za svoje ratne uspjehe u bližoj i daljoj budućnosti. Sama Bo-

⁷ Šime Ljubić, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke Republike* VI, Zagreb: 1874, 56; Up. Ivan Božić, *Dohodak carski*, Beograd, Srpska akademija nauka i umetnosti, 1956, knj. CCLIV, 60, 61, 72; Ivan Božić, *Srednjovekovni Paštrovići*, Beograd, *Istorijski časopis*, Istorijiski institut Srpske akademije nauka i umetnosti, 1959, br. 9-10, 154; Georgije Ostrogorski, *Byzance etat tributaire de l'empere Turc*. Beograd: *Zbornik Radova Vizantološkog instituta*, Vizantološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti, 1958, br. 5, 56.

⁸ Momčilo Spremić, *Sv. Srđ pod mletačkom vlašću (1396-1479)*. Beograd: *Zbornik Filozofskog fakulteta*, Filozofski fakultet Beograd, 1963, br. VII-1, 297; Nikola Jorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt* I. Gotha: 1909, 255, 261. Jorga inače miješajući ličnosti iz kuće Balšića, smatra da je Đurađ II Stracimirović postao turski vazal još 1385. godine, dakle od vremena pogibije Balše II. Ako je Đurađ II Stracimirović od 1392. godine i plaćao tribut Turcima, on to svakako nije činio redovno jer je dolazio sa njima u sukob. Plašeći se Turaka, tražio je početkom 1398. godine kuću u Dubrovniku da bi u nju smijestio ženu i cijelu porodicu, v. L. Thalloczy-C. Jireček-E. Šufflay, *Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia* II (AA). Vindobonae: 1918, br. 599; Nikola Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des Croisés au XV e siecle* II. Paris: 1899, 71.

⁹ G. Elezović, *Ogledalo sveta ili Istorija Mehmeda Nešrije*, 34.

¹⁰ Sima Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*. Beograd: Srpska književna zadruga, 1964, 158; *Istorija Crne Gore* II/2, 52, 53.

¹¹ Sadeddin Hoca Efendi, *Tâcü'l-tevârih* I. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1974, 108.

¹² *Istorija Crne Gore*, II/2, 52; Marko Šuica, *Priopovest o srpsko-turskim okršajima i strah od Turaka 1386. godine*. Beograd: *Istorijski časopis*, Istorijiski institut, 2006, br. 53, 116-118.

sna se inače nalazila dosta daleko od područja koje su Turci zahvatili svojim iznenadnim naletima. Marta 1386. godine Malo vijeće zabranjuje patronima lađa i barki da na dubrovačku teritoriju dovoze one koji bježe „*de suis contratis propter famem*“, ali već 23. oktobra iste godine Veliko vijeće (*Consilium maius*) ovlašćuje kneza (*rector*), Malo vijeće (*Consilium minus*) i Senat (*Consilium rogatorum* ili Vijeće umoljenih) da prime okolne „Slovene“ i Vlahe s porodicama i imovinom u Ston.¹³ Posrijedi je bio strah izazvan prodorom Turaka oktobra te godine na bosansku teritoriju, u sklopu sukoba između Đurđa II Balšića i Tvrtka I.¹⁴ Tom prilikom je manji broj njihovih četa dopro sve do doline Neretve, mada opasnost nije bila velika jer su došli pred kraj jeseni i u neznatnom broju.¹⁵

Januara 1386. godine Đurađ II Balšić potvrdio je Dubrovčanima povlastice svojih predhodnika (Balše II od 20. novembra 1379) o slobodnom prolazu kroz zemlju i o kupovini žita.¹⁶ Đurađ II je pred turskom opasnošću (1387) dao povlasticu i mletačkim trgovcima da posluju u Ulcinju i na njegovoj teritoriji sve do Danja. Poslije primirja koje su zaključili sa Turcima, najvjerovatnije postavši njihovi vazali, Dukadini (Leka Dukadin i njegov brat Pavle) su 1387. godine, hvaleći se, izvjestili Dubrovčane da su pijace Zadrima i Lješa ponovo otvorene dubrovačkim trgovcima.¹⁷

U drugom turskom napadu na Bosnu, koji je preduzeo turski komandant Šahinpaša sa znatno većim snagama, bilo je i Đurađevih podanika. Na vijest o nailasku turskih snaga, u Dubrovniku je po drugi put, početkom avgusta 1388. godine zavladao opravdan strah. Opštinska vijeća preduzela su više mjera za odbranu svog područja. Pokazivala su gotovost da prime sve naoružane Bosance „radi odbrane od Turaka“ i u isti mah pokušavala da, pregovarajući sa zetskim gospodarem, otklone opa-

¹³ Mihailo Dinić, Odluke veća II, 242, 259; Konstantin Jireček, Vlasi i Mavrovlasii u dubrovačkim spomenicima. u: *Zbornik Konstantina Jirečeka*, I, Beograd: Srpska akademija nauka, 1959, 198.

¹⁴ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 158.

¹⁵ Boris Nilević, Proces afirmacije srednjovjekovne bosanske države. u: *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*. Sarajevo: Bosanski kulturni centar, 2004, 66; Upad u Bosnu 1386. godine nijesu izvele vojne snage pod vođstvom samog sultana, već je upad preduzeo najvjerovatnije samo jedan ogranak osmanlijske vojske, pripadnika rumeljskih akindžija, v. M. Šuica, Pripovest o srpsko-turskim okršajima i strah od Turaka 1386. godine, 117.

¹⁶ Stojan Novaković, *Zakonski spomenici srpskih država srednjeg veka*, Beograd: Srpska kraljevska akademija, 1912, V, 199; Giuseppe Gelcich, *La Zedda e la dinastia dei Balšidi*. Spalato: 1899, 142-143.

¹⁷ G. Gelcich, *La Zedda*, 147-148, 149; Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma* 1/2, 213.

snost. Preplašeno okolno stanovništvo je bježalo ka Dubrovniku, pa je Veliko vijeće 9. avgusta ovlastilo kneza i ostala dva Vijeća da radi zaštite od Turaka prime u Ston i na Pelješcu podanike bosanskog kralja sa njihovim porodicama i imovinom, a Vijeće umoljenih je 16. avgusta dozvolilo da se u Stonu sklone svi koji bježe od Turaka, osim vlastele koju je trebalo uputiti u Dubrovnik.¹⁸

Dubrovčani su 10. avgusta 1388. godine poslali Đurađu II Stracimiroviću ulcinjskog sveštenika Marina naseljenog u Dubrovniku, a zatim su 23. avgusta, primili Đurđevog izaslanika Žanina, sina Filipa Bareljija, koji je došao „radi pregovora sa Turcima za dobro i korist našu“.¹⁹ Dubrovčani su uputili poslanika Đurađu II Stracimiroviću „zbog Turaka“, a već 20. avgusta negdje u blizini bio je turski zapovjednik Šahin-paša, pa je i njemu upućen poslanik. Bosanci kojima je turski udarac bio namijenjen nijesu zadržali tursku vojsku sve do Bileće. Tek tu je došlo do sudara između vojvode Vlatka Vukovića, po jednoj mnogo docnijoj vijesti, 27. avgusta 1388. godine.²⁰ Jedan anonimni dubrovački ljetopisac pod 27. avgustom je zabilježio da su potučeni Turci u Bosni kod Bileće.²¹ Izgleda, međutim, da se bitka u kojoj su Tur-

¹⁸ M. Dinić, *Odluke veća II*, 418, 439; Dušanka Dinić-Knežević, *Migracije stanovništva iz južnoslovenskih zemalja u Dubrovnik tokom srednjeg veka*. Novi Sad, Srpska akademija nauka i umetnosti-Filozofski fakultet Novi Sad, Odsek za istoriju, 1995, 37, 238.

¹⁹ *Istorija Crne Gore*, II/2, 53.

²⁰ G. Elezović, *Ogledalo sveta ili Istorija Mehmeda Nešrije*, 34-35; Mavro Orbin, *Kraljevstvo Slovena*. Beograd: Srpska književna zadruga, 1968, 178; Vladimir Čorović, *Historija Bosne*, I. Beograd: Srpska kraljevska akademija, 1940, 325; B. Nilević, *Proces afirmacije srednjovjekovne bosanske države*, 67; Momčilo Spremić, *Turski tributari u XIV i XV veku. u: Prekinut uspon, srpske zemlje u poznom srednjem veku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2005, 295; Esad Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*. Sarajevo: Institut za istoriju, 2009, 33, 36; Colin Imber, *The Ottoman Empire 1300- 1650: The Structure of Power*. New York: Palgrave Macmillan, 2002, 13.

²¹ *Annales Ragusini Anonymi*, item Nicolai de Ragnina. (ed. N. Nodilo). u: *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, Zagreb: 1883, vol. 14, Scriptorum I, 48 (1388.); *A di 27 agosto furono rotti il Turchi in Bosna in Bilecia per li Bosnesi per Voevoda Vuchovich, lo qual haveva lanze 1700. Et di Turchi fu voevoda Scan (var.Scian) Bascia con lanze 20 mila; et pochi Turchi sono scampati vivi in suo paese*. Anali koji ovo bilježe nijesu savremeni, već potiču iz sredine XV vijeka. Datum bitke nije tačno zabilježen. Odigrala se najmanje dan ranije jer su već 26. avgusta u Dubrovniku bili zarobljenici. Up. S. Ćirković, *Istorija srednjovjekovne bosanske države*, 158; Konstantin Jireček, *Istorija Srba*, I. Beograd, Slovo ljubve, 1984, 324; V. Čorović, *Historija Bosne*, I, 324-325; Ivan Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*. Beograd, Srpska akademija nauka, 1952, 8-10; Mavro Orbin navodi da je kralj Tvrtko sakupio sedam hiljada Bosanaca i uputio ih protiv Turaka pod zapovjedništvom

ci bili poraženi²² odigrala koji dan ranije, jer je u Dubrovniku 26. avgusta odlučeno da se kralju Žigmundu piše „novost“ o Turcima i rješeno da se oslobode uhvaćeni „Albanci“ (Zečani i Arbanasi), koji su se nalazili, svakako, uz tursku vojsku. Poslije toga se Turci ne spominju skoro punih godinu dana.²³ Bitka kod Bileće bila je lokalni okršaj u kome nije učestvovala turska vojska u cjelini, niti ju je predvodio sultan, a nije ostavila traga ni u jednom savremenom izvoru.²⁴ Dubrovčani su pohvatili grupu „Albanaca“, nesumnjivo bjegunaca iz razbijene vojske i bili su zahvalni zetskom gospodaru zbog zauzimanja kod Šahina, i već trećeg dana poslije razgovora sa Žaninom sve su ih pustili na slobodu i zabranili da se sa njima trguje. Samog Đurađa II izabrali su 5. septembra za svog građanina.²⁵ Dubrovčani su, doduše, dosta trezveno gledali na posljedice turskog uvlačenja u međusobne sukobe balkanskih gospodara, i njihovi poslanici su nastojali da izmire Tvrtka I sa Đurađem II.²⁶ Pobjeda nad Šahinom nije ni ukoliko umanjila pustošenja izvršena od turskih ratnika, niti je otklanjala mogućnost novih provala. Bosanskom kralju bilo je stalo do mira i on je

Vlatka Vukovića i Radiča Sankovića, koji su najprije na Rudinama, a zatim kod Bileće, porazili Turke, kojih je bilo do osamnaest hiljada, v. M. Orbin, *Kraljevstvo Slovena*, 178. O učešću Radiča Sankovića u bici kod Bileće v. Jovanka Mijušković, Humska vlasteoska porodica Sankovići. Beograd, *Istorijski časopis*, Istorijiski institut, XI, 1961, 34; v. Pavao Anđelić, *Studije o teritorijalnopoličkoj organizaciji srednjovjekovne Bosne*. Sarajevo: Svjetlost, 1982, 98.

²² G. Elezović, *Ogledalo sveta ili Istorija Mehmeda Nešrije*, 35; Sadeddin, *Tâcü'ü-tevârih* I, 110; Emir O. Filipović, Bosansko srednjovjekovlje u domaćim franjevačkim hronikama 18. stoljeća. u: *Fra Marko Dobretić (1707-1784) i njegovo stoljeće*. Zbornik radova. Sarajevo: Općina Dobretići-Kulturno povijesni institut Bosne Srebrne Sarajevo, 2007, 129.

²³ S. Ćirković, *Istorija srednjovjekovne bosanske države*, 158.

²⁴ Sima Ćirković, Dimitrije Kidon o kosovskom boju. Beograd, *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, Srpska akademija nauka i umetnosti-Vizantološki institut, 1971, XIII, 216-217.

²⁵ *AA* II, 102-103, nr. 426.

²⁶ M. Orbin, *Kraljevstvo Slovena*, 72, 322, govori da su Turci pustošili Zetu sve do Ostroga i odvodili silno roblje, pa je Đurađ II Stracimirović preko mnogih poslanstava uspio da sa njima sklopi mir 1386. godine. Turski hroničar Nešri donosi vijest da je zetski gospodar naveo Turke na Bosnu. v. Levnclavius, *Historiae musul-manæ Turcorum de monumentis ipsorum exscriptæ*. Francoforti, 1591, cl. 261-262. Dubrovačke vijesti o Đurđu II iz vremena turskog napada na Bosnu (*AA* II, br. 426, 102-103) postaju sasvim jasne kada se uzme u obzir njegova sprega sa Turcima, kako je već pokazao S. Ćirković, *Istorija srednjovjekovne bosanske države*, 158. Poslije svih tih događaja neosnovano je mišljenje da je Đurađ II Stracimirović strahovao tada od Turaka (G. Gelcich, *La Zedda*, 153). Čitav tok događaja ukazuje da je mogao strepjeti samo od nekog napada sa bosanske strane.

u dva maha (novembar 1388. i mart 1389.) molio Dubrovčane da daju pratnju poslanicima koje je sam slao u Zetu. Ti pregovori, čiji tok nije poznat, doveli su do popuštanja zategnutosti. Tvrtko I je tada mogao da bez straha pojača pritisak na dalmatinske gradove.²⁷

Turski historičar Nešri priča da je 1388. godine tributarni, ali izdajnički knez Skadra, dakle Đurađ II Stracimirović, naveo Turke u Bosnu, gdje ih je kod Bileće potukao bosanski vojvoda Vlatko Vuković.²⁸ Nešrijevo pričanje potvrđuju i dubrovački arhivski podaci. Dubrovčani su još nekoliko nedjelja prije bitke kod Bileće slali poslanike Đurađu II „zbog Turaka“, što nesumnjivo, pokazuje da je ovaj bio u savezu sa njima. To još bolje pokazuje dubrovačko pismo ugarskom kralju Žigmundu od 27. avgusta 1388. godine, kojim su mu Dubrovčani saopštavali „novost“ o Turcima, pa su napominjali kako je riješeno da se oslobode zarobljeni „Albanci“, bez sumnje podanici Đurađa II Stracimirovića, koji su se nalazili zajedno sa turskom vojskom, ali su ti „Albanci“ mogli biti i podanici Leke Dukađina ili nekog drugog feudalnog gospodara u Albaniji. U svakom slučaju Đurađ II Stracimirović je 1388. godine bio na strani Turaka i neprijatelj kralja Tvrtka,²⁹ zato što je ovaj zauzeo Kotor.³⁰ Prema tome, odbacujući svaku sumnju, može se sa sigurnošću tvrditi da je Đurađ II Stracimirović bio turski haračar. Uostalom, nije lako zamisliti da je on mogao ostati potpuno nezavisan od Turaka kad je i Venecija u njegovo vrijeme bila primorana da za

²⁷ Dubrovački hroničar Junije Rastić, *Chronica Ragusina* MSHSM XXVI, Zagreb, 1893, 177-178, navodi da su dva protivnika tada sklopila mir, ali Dubrovčani nijesu pristali da zadrže kao taoca jednog od Đurađevih sinova, koji su tada boravili u Dubrovniku, već su ih sve vratili ocu u Ulcinj. Prema njegovom prikazivanju, Dubrovčani su tada uspješno posredovali za mir i između Đurađa II i Radiča Sankovića, koji je takođe učestvovao u borbi protiv Turaka, u njihovom sukobu oko granica, izloživši im obojici svu strahotu turske opasnosti koja im podjednako prijete. v. Jovanka Mijušković, *Humska vlasteoska porodica Sankovići*. Beograd, *Istorijski časopis*, Istorijiski institut Srpske akademije nauka i umetnosti, 1961, XI, 34.

²⁸ G. Elezović, *Ogledalo sveta ili Istorija Mehmeda Nešrije*, 35.

²⁹ Miloš Blagojević, *Jedinstvo i podvojenost srpskih zemalja prije bitke na Kosovu. u: Nemanjići i Lazarevići i srpska srednjovekovna državnost*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2004, 297.

³⁰ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 158; I. Božić, *Dubrovnik i Turska u XIV i XV veku*, 9.

svoje posjede u Zeti i sjevernoj Albaniji plaća Turcima svake godine određenu količinu novca.³¹

Ako se nagada o motivima neprijateljstva između Tvrtka I i Đurađa II, treba uzeti u obzir i sukob iz avgusta 1388. godine, koji se odigrao na Tvrtkovoj teritoriji i u kome su Turci nesumnjivo potučeni. Kako je već pokazano, ovaj sukob je došao na podsticaj Đurađa II Stracimirovića Balšića, koji je Turke doveo kao saveznike.³² Tvrtko I i Đurađ II stupili su poslije toga sukoba u pregovore, a posredovali su i Dubrovčani, pa je vrlo vjerovatno da su putovanja poslanika, o kojima su sačuvani podaci, imala rezultata do proljeća 1389. godine. Ne bi, prema tome, bilo razloga da se u neprijateljstvu Tvrtka I i Đurađa II traži povod za turski pohod na Srbiju 1389. godine, ali nema ni razloga da se pretpostavlja da se dugogodišnje neprijateljstvo do te mjere potisnulo i zaboravilo da bi na Kosovu uz Tvrtkov odred bio i odred Balšića kako se pretpostavljalo u starijoj literaturi.³³

Iz toga se ipak ne bi smio izvlačiti zaključak kako je Đurađ II Balšić 1389. godine bio njihov saveznik i da se kao turski vazal borio na Kosovu protiv kneza Lazara. Tome se suprostavlja činjenica što je on bio zet kneza Lazara vjerovatno od 1386. godine i što je tada preduzeo i određene obaveze prema svom tasta.³⁴ Turci su Đurađu II dobrodošli u sukobu s kraljem Tvrtkom, ali se i to izmijenilo. Poslije turskog poraza kod Bileće 1388. godine povedeni su pregovori između gospodara Zete i kralja „Srba i Bosne“. Dubrovački poslanici u Bosni dobili su već u septembru upustva od svoje vlade da započnu pregovore s kraljem Tvrtkom, a u ime Đurađa II Straci-

³¹ N. Jorga, *Notes et extraits* I, 457, 100, 101; Š. Ljubić, *Listine* IV, 427, 428; Up. *Istorija naroda Jugoslavije* I. Beograd: 1953, 457; Č. Mijatović, Balšići. Skica za istoriju Zete. Beograd: *Glasnik Srpskog učenog društva*, Srpsko učeno društvo, 1881, br. 49, 257, 258.

³² S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 157-159, gdje je pokazano da je bitka kod Bileće morala biti koji dan prije 27. avgusta

³³ Sima Ćirković, *Srbija uoči bitke na Kosovu. Kosovsko-metohijski zbornik*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1990, br. 1, 19.

³⁴ *Istorija Crne Gore* II/2, 50. Dobri odnosi između kneza Lazara i njegovog zeta Đurađa II Stracimirovića postojali su i u avgustu 1388. godine, v. Lj. Stojanović, *Stare srpske povelje i pisma* I/1, 111. U pitanju je pismo Đurađa II Stracimirovića kojim preporučuje Dubrovčanima jerusalimskog mitropolita, a u vezi sa isplatom zaostalog stonskog dohotka. Iz pisma saznajemo da je mitropolit svratio najprije do kneza Lazara i da je tražio njegovu podršku, odnosno da je govorio "gospodinu knezu", a potom i Đurađu Stracimiroviću. Nema sumnje da je Đurađ potpuno saglasan da se mitropolitu pruži podrška, pogotovu što takvu podršku pruža knez Lazar. Inače, pismo je neobično kratko i pisano kao u nekoj žurbi. Možda zbog krupnih događaja avgusta 1388. godine.

mirovića.³⁵ Pregovori su kasnije nastavljeni uspostavljanjem direktnih pregovora i okončani marta 1389. godine. Tada je bosanski knez Mirko Radojević u svojstvu poslanika kralja Tvrtka otputovao u Zetu preko Dubrovnika. Povodom ovog događaja Dubrovčani su izvršili blagovremeno obimne pripreme da bi knez Mirko što lakše i udobnije stigao u Zetu, pa su i oni sa svoje strane poslali jednog svog poslanika Đurađu II Stracimiroviću.³⁶ Velike pripreme koje su izvršene upućuju na zaključak kako su Dubrovčani bili uvjereni da će se započeti pregovori sa uspjehom okončati, tačnije, da će biti prekinuto višegodišnje neprijateljstvo između Balšića i kralja Tvrtka. Poslije poraza Turaka i „Albanaca“ kod Bileće krajem avgusta 1388. godine, Đurađ II Stracimirović nije mogao sam da nastavi rat protiv daleko jačeg neprijatelja, pogotovo što su turske zemlje bile daleko, za razliku od bosanske države koja se na širokom prostoru graničila sa Zetom. Prema tome, obustavljanje neprijateljstva nije bilo potrebno toliko kralju Tvrtku I, koliko Đurađu II Stracimiroviću. Uostalom, od njega je potekla i inicijativa za sklapanje mira, što ukazuje na to da je bio spreman na popuštanje, a vjerovatno i na raskidanje vazalnih odnosa prema Turcima. Dalji događaji pokazuju da je Đurađ II Stracimirović poslije bitke na Kosovu pao u nemilost kod Turaka i oni su počeli da pružaju podršku njegovom suparniku u Zeti, gospodinu Konstantinu Balšiću.³⁷

Za uspostavljanje mirnih odnosa između Bosne i Zete bili su zainteresovani, kako Dubrovčani tako i knez Lazar Hrebeljanović. U to doba on je već bio tast gospodar Zete, a svakako i saveznik, ali je istovremeno bio i saveznik kralja Tvrtka I. Poslije prihvatanja vazalnih obaveza kneza Lazara prema ugarskom kralju Žigmundu

³⁵ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 159; *Istorija Crne Gore* II/2, 53.

³⁶ S. Ćirković, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, 159; *Istorija Crne Gore* II/2, 53. Neposredni pregovori između kralja Tvrtka I i Đurađa II Stracimirovića započeti su novembra 1388. godine. Na molbu bosanskog kralja u tim pregovorima učestvuje dubrovački vlastelin Mihailo Rastić (*de Resti*), koji je u svojstvu dubrovačkog poslanika išao u Bosnu septembra 1388. godine. Vjerovatno su i tada određeni opšti uslovi za sklapanje mira. Iduće godine, 20. marta, dubrovačke vlasti donose odluku da se knezu Mirku Radojeviću omogući da brodom ode do Zete. Kao „patron“ broda u svojstvu dubrovačkog poslanika otputovaće i vlastelin Matija Đorđić (*de Georgio*).v. M. Dinić, *Odluke veća* II, 419, 425, 446, 495, 506, 507, 526, 544.

³⁷ *Istorija Crne Gore* II/2, 55, 56.

du Luksemburškom odnosi između njega i kralja Tvrtka I su zahladnjeli,³⁸ ali to je bilo privremeno pošto ih je ponovo zbližila zajednička opasnost od Turaka.³⁹

Odnosi Turaka i Đurađa II Stracimirovića, koji je bio njihov vazal, izgleda da su se pokvarili u proljeće 1389. godine. Za sada ne postoje dokazi da je Đurađ II Stracimirović pomagao knezu Lazaru na Kosovu, ali nema ni dokaza da je bio u suprotnom taboru. Budući da je postao zet kneza Lazara oko 1386. godine i da je prema crkvenom shvatanju dospio u položaj kakav ima „sin“ prema „roditelju“, kao i da je zaključio mir sa Bosnom marta 1389. godine postoje valjani razlozi na osnovu kojih se može reći da Đurađ II Stracimirović nije pomagao sultana Murata na Kosovu. Na takav zaključak upućuju i kasniji događaji, koji jasno pokazuju da je došlo do ozbiljnih razmimoilaženja između Đurađa II Stracimirovića i Turaka.⁴⁰ Prethodno, suočeni sa turskom opasnošću, sklapaju sporazum srpski knez Lazar, Vuk Branković, bosanski kralj Tvrtko I i Đurađ II Stracimirović Balšić, o zajedničkom otporu Turcima. Iz mjera bezbjednosti Đurađ je tada prenio svoju prestonicu u Ulcinj.⁴¹

Ne navodeći izvore, albanski turkolog Seljami Pulaha tvrdi da je koalicija balkanskih senjora zaključena još prije bitke kod Pločnika (koju on stavlja u 1387. godinu). U koaliciju je ušao i Đurađ I Balšić, koji je prema Puljahi „bio Arbanas, jer je vladao arbanaškom zemljom“. Pred kosovsku bitku pokrenuta „nebeska“ koalicija sastojala se, navodno, od sedam gospodara, u koje je pored Đurđa Balšića učestvovao i Dimitrije Jonima. Puljaha govori o koaliciji ali ne navodi koji je od saveznika i sa koliko vojske sudjelovao u okršaju. Jedino se navodi pogibija Teodora II Muza-kija, ali nije jasno na čijoj se strani borio.⁴² Puljaha zna da turski hroničari tvrde da su arbanaški feudalski sultanovi vazali poslije bitke kod Savre. Poznato je da su arbanaški feudalski „Arvaniti“ bili u Muratovoj vojsci, što navodi pečki stariji ljetopis, pisan krajem XIV vijeka.⁴³ Hamer na osnovu turskih izvora piše da je Lazar tražio pomoć i u Albaniji, misleći na Balšiće.⁴⁴ Nema međutim podataka, da su Zečani stvar-

³⁸ Tvrtko je bio u koaliciji u kojoj su bili Ivaniš Paližanin, Pavle Horvat i Ivaniš Horvat i koja je nastojala da na ugarski prijesto dovede Ladislava Napuljskog. v. R. Mihaljčić, *Lazar Hrebeljanović. Istorija. Kult. Predanje*. Beograd: Nolit, 1984, 113.

³⁹ M. Blagojević, *Jedinstvo i podvojenost srpskih zemalja prije bitke na Kosovu*, 298.

⁴⁰ *Isto*, 299-300.

⁴¹ Božidar Šekularac, *Crna Gora u doba Balšića*. Cetinje: Obod, 2011, 181.

⁴² S. Pulaha, *Les Albanais et la Bataille de la plaine de Kosove de l' an 1389*. Tirana: *Studia albanica*, Academie des Sciences de la RPS d'Albanie, 1990, br. 1, 27-50.

⁴³ *Enciklopedija Jugoslavije*. Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1955, 154.

⁴⁴ J. V. Hammer, *Historija Osmanskog carstva I*. Zagreb: N. Smailagić, 1979, 17.

no sudjelovali u konfrontaciji, jer je Đurađ II Stracimirović držao da je realnije prihvatiti politiku turskog vazalstva.⁴⁵

Prekid neprijateljstva sa bosanskim kraljem ne pruža dovoljno opravdanje za pretpostavku da se i Đurađ II Stracimirović našao 28. juna 1389. godine na Kosovu polju protiv sultana Murata I i njegovih snaga. Turcima su se na Kosovu suprostavili oni čije su oblasti ranijih godina bile izložene njihovom pustošenju. Srodstvo sa knezom Lazarom i Vukom Brankovićem nije Đurađu II ni ranije smetalo da se u sukobu sa Tvrtkom I, njihovim saveznikom, osloni na turske snage. A nema nikakvog znaka da je, mireći se sa bosanskim kraljem, promijenio stav prema Turcima. U bici na Kosovu 28. juna 1389. godine ne učestvuje Đurađ II, na sam dan bitke bio je u svojoj prestonici Ulcinju.⁴⁶ Nema preciznih podataka o razlozima neučestvovanja Đurađa II Stracimirovića u bici na Kosovu. Smatra se da je to bilo iz više razloga: Zetska država je bila ugrožena od unutrašnjih pobunjenih velikaša, sa mora su prijetili gusari, sa sjevera Vuk Branković i konačno, Đurađ II je shvatio opasnost od Turaka. Đurađ II nije pošao u pomoć svom tastu, knezu Lazaru, jer je bio zauzet čuvanjem svojih interesa u Primorju. Turska ekspanzija pokazuje sve jači uticaj na politički život Zete, zbog čega i Đurađ II Stracimirović Balšić nastoji da lavira, tražeći saveznike čas na jednoj, čas na drugoj strani ■

RELATIONS BETWEEN ĐURAĐ II STRACIMIROVIĆ BALŠIĆ AND OTTOMAN TURKS IN EIGHTIES OF FOURTEENTH CENTURY

Summary

Đurađ Stracimirović Balšić (1385-1403) had to face during his reign with a reduction in family territory, trying other families to become independent, hostility Bosnian king Tvrtko I Kotromanić and strong pressure from the Ottoman Turks. In such a constellation of relationships to protect the re-

⁴⁵ Franjo Rački, *Boj na Kosovu*. Zagreb, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Jugoslavenska akademija nauka i umjetnosti, 1889, 51.

⁴⁶ B. Šekularac, *Crna Gora u doba Balšića*, 181.

maining family property and power over them Đurađ Stracimirović became Turkish collector of tribute. Đurađ was most problems made the Bosnian king Tvrtko I, who took the Kotor and deeply got into the backing of Zeta. At the invitation of Đurađ II, to assist him in the battle against the Tvrtko I, the Turks immediately responded and in 1386. attacked on the Bosnia. The Turks are happy to respond to such invitations, because, as support conflicts among Balkan masters, the Turks create a favorable conditions for its war-time successes in the near and distant future. The second Turkish attack on Bosnia was been 1388., and that attacked was under taken Ottoman commander Šahin-paša (Shahin Pasha) with a much larger force. In that attack were Đurađ II subjects. A number of historians believe that the battle took place 27 August 1388., in which the Turks were defeated by the Bosnian Duke Vlatko Vukovic, and others that took place a few days earlier. Turkish historian Mehmed Nešri stories about accident was 1388. in which the tributary, but the treacherous Prince of Shkodra, then Đurađ Stracimirović, brought the Turks in Bosnia. Đurađ Stracimirović in 1388. was on the side of the Turks and he was the enemy of king Tvrtka I and we can say with certainty that the Đurađ Stracimirović was Turkish collector of tribute. Đurađ II in the conflict with King Tvrtko I, Turks were welcome; but that changed after the Turkish defeat at Bileca 1388., and then were taken negotiations between the ruler of Zeta and the king of "Serbs and Bosnia" and that negotiations favorably resolved in March in 1389. Suspend hostilities was more necessary than Đurađ Stracimirović than King Tvrtko I. After all, the Đurađa II created the initiative to make peace, which indicates that he was ready to give in, and probably the solution terminate vassal relationship with the Turks. Đurađ Stracimirović did not helped the sultan Murat in the Battle of Kosovo in 1389. This conclusion is suggested by subsequent events, which clearly showed that there was a serious divergency between Đurađ Stracimirović and Turks. In the Battle of Kosovo on 28 June in 1389. Đurađ II was not involved. On the day of the Battle he was in his capital of Ulcinj. Đurađ Stracimirović is not going to help his father in law, Prince Lazar, because he was kept his interests in the coastal area (Primorje). Đurađ Stracimirović after the Battle of Kosovo fall into disgrace under the Turks, and the Turks began to support his rival in Zeta, Lord Constantine Balšić ■

(Translated by author)